

Gönderim Tarihi: 12/05/2023
DOI: 10.59114/dasad.1321052

Kabul Tarihi: 22/05/2023

Bölge Uzmanı ile Söyleşi / Interview with Regional Expert

Uzak Doğu Yakın Kültür

Söyleşi: Doç. Dr. Pınar ALTUNDAĞ (P. A)

Söyleşi Yapan: Müge SEVİNÇ, (Ankara Üniversitesi DTCF, Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü) (M.S)

Söyleşi Yapılan Tarih: 2 Mayıs 2023

Söyleşi Yapılan Yer: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF), ANKARA

Müge SEVİNÇ (M.S): Kore'ye olan ilginizin Kore ile ilgili çalışmalarınızın nasıl başladığından biraz bahsedebilir misiniz?

Doç. Dr. Pınar ALTUNDAĞ (P.A): Liseye başladığım zamandan itibaren hedefimde hep yabancı dil okumak ve akademik kariyer yapmak vardı. Uzak doğu hep ilgimi çekiyordu, üniversite sınavına hazırlanırken dersane hocam beni Kore Dili ve Edebiyatı anabilim dalında okumuş biriyle tanıştırdı. Bu sayede Korece öğrenmenin ve Kore'yi keşfetmenin daha ilginç olabileceğini düşündüm. Türkiye'de o dönemde Korece bilen kişi sayısı da çok fazla değildi. Kore hakkında çalışmak, Korece öğrenmek hem daha avantajlı olabilir hem de daha eğlenceli olabilir diye düşündüm. Beni Kore Dili ve Edebiyatı bölümü ile tanıştıran kişi o dönemde Kore'de yüksek lisans yapıyordu izinli olarak Türkiye'ye döndüğü dönemde tanışmıştık. O dönemde bana Kore'den mektuplar yazmıştı böyle bir etkileşimimiz de olmuştu. Dolayısıyla kararımı o zaman kesinleştirdim, "Ben Korece çalışmalıyım, Korece'ye olan ilgimi devam ettirmeliyim çalışmalarım." diye düşünerek. Korece

serüvenim böyle başladı. Üniversite sınavına girdikten sonra ilk tercihim olan Ankara Üniversitesi Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalını kazandım. Lisans eğitimini almaya başladığım dönemde, 2000 girişliyim ben, Kore ve Korece'ye olan ilgi bu kadar büyük değildi. Kore Dili ve Edebiyatı okuyorum dediğim zaman insanların tepkileri farklı oluyordu. Okuduğum bölümü çok sevdim, hocalarımız gerçekten çok donanımlıydı. Anabilim dalında altı öğrenciydik, bunun avantajlarını çok iyi kullanabildik. İyi bir derece ile mezun oldum ve aynı yıl zaman kaybetmeden Ankara Üniversitesi Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisansa başladım. Yüksek lisansım devam ederken Korea Foundation bursunu kazandım ve Güney Kore Yonsei Üniversitesi'nde bir yıl hem araştırma hem de dil eğitimi aldım. Kore alanındaki çalışmalarımın bu şekilde başladığını söyleyebilirim.

M.S: Kore kültürünün öne çıkan özelliklerinden bahsedebilir misiniz?

P.A: Kore kültürünün öne çıkan en önemli özelliği denildiğinde aklıma ilk olarak Korelilere özgü olan hissiyat duygusu geliyor. “정 (jeong)” kavramıyla ifade edilen bu kültürel unsur Korelilere has bir kültürel unsur. Birçok dilde aslında tam bir çevirisi yok. Türkçede tam karşılık gelen sözcük bulunamıyor ama Kore kültüründe o hissiyatın, duygulara verilen önemin çok büyük olduğunu düşünüyorum. İçinde hem Korelilerin yaşam tarzını hem de olaylara bakış açısını yansıtan bu kültürel unsur bana göre Kore kültürünün öne çıkan özelliklerinden bir tanesi. Bir diğer özellik de “saygı” kavramı. Saygı kavramı Kore kültürünün en önemli unsurlarından bir diğeri aslında. Toplumun yapısının şekillenmesinde, Kore dilinin içerisinde saygı kavramının ne kadar önemli olduğunu gözlemleyebiliyoruz. Konfüçyanist düşüncenin etkisiyle Kore kültürüne derinden etki eden saygı kavramı Korelilerin hem sosyal hayatlarında hem de iş hayatında çok daha sistematik bir işleyişi beraberinde getiriyor. Çalışkan oldukları gerçeğinin yanında Koreliler planlı ve sistematik çalışma konusunda çok iyiler. Bireysellik yerine toplumsalcılığı benimsemiş bir kültüre sahip oldukları için her yapılan işin tüm toplumu ilgilendirdiğini, etkilediğini düşünüyorlar ve bu düşünce ile eyleme geçiyorlar. Tarihsel süreçte ülkenin gelişimi ve kalkınmasında bu unsurların oldukça etkili olduğunu söylemek mümkün. Sorduğum soruya tam

olarak cevap olabildi mi ya da asıl sormak istediğin soru bu muydu bilmiyorum ama Kore kültürünün en öne çıkan özelliği deyince bu unsurlar aklıma geliyor diyebilirim.

M.S: Evet, genel olarak Kore kültürüne ilk bakıldığında ne düşünüyorsunuz, sizin ne düşündüğünüzü sormak istemiştım.

P.A: Dediğim gibi, Kore kültürünü öğrenmeye başladıktan, araştırmaya başladıktan sonra aslında bizim kültürümüzle çok benzer olduğunu fark ettim ve belki o duygu, hissiyat kavramı bize yakın olduğu için de ilgimi çekti diyebilirim. Korelilerin çalışkanlıkları ve planlı sistematik bir biçimde hayatlarını yönetebilmeleri de örnek alınması gereken bir kültürel unsur diyebilirim.

M.S: Peki Kore kültürünü diğer kültürlerden özellikle de yakın çevresindeki Konfüçyanist gelenekten gelen Çin ve Japonya gibi Doğu Asya ülkeleri ile ayıran veya ortaklaşan olgular nelerdir?

P.A: Kore'nin hem tarihsel süreçteki etkileşimleri hem de coğrafi, stratejik konumuna baktığımız zaman ister istemez Çin'den oldukça fazla etkilendiğini söyleyebiliriz. Yani Kore'nin düşünsel yapısını ve Kore toplumunun yaşayış biçimi ve değer yargılarını büyük oranda etkileyen Konfüçyanizm, Çin'den gelen, aktarılan bir düşünce sistemi. Bu anlamda kültürel kökler bakımından benzerlikleri olabileceğini düşünüyorum. Çin ve Japonya ya da Çin ve Japon kültürü benim uzmanlık alanım değil ama Kore kültürünün şöyle bir özelliği olduğunu düşünüyorum: Kore, özellikle Çin coğrafyasından etkilenmiş ama sonrasında, az önce de bahsettiğim gibi, kendine has bir kültür oluşturmuş bir toplum. Yani kendine ait, kendine özgü bir kültürel yapısı var. Bu, Kore'yi bahsi geçen diğer ülkelerden ayıran önemli özelliklerden biri diye düşünüyorum.

M.S: Bunlara örnek verebilir misiniz?

P.A: Ben Kore'de bir yıl eğitim aldım. Orada Japon arkadaşlarım, Çinli arkadaşlarım vardı. Ama Korelilerle sosyal ilişkilerimde, ikili ilişkilerimde kendimi çok daha yakın hissediyordum Korelilere. Çünkü Koreliler karşısındaki insan hakkında soru sormayı seviyorlar, karşısındaki insanı tanımayı seviyorlar. Ben mesela Japon arkadaşlarımda bu yakınlığı hiç hissetmedim ya da bu yakınlığı

kurma çabalarını hiç hissetmedim. Korelilerin biraz da o hiyerarşik yapısında karşdakine nasıl hitap etmesi, onunla nasıl ilişki kurması gerektiğini belirleme açısından bir samimiyet kurma isteği olabilir, başta böyle düşünülebilir. Ama onun dışında da özellikle yakınlık hissiyatının Korelilerde daha fazla olduğunu düşünüyorum. Kore kültürünü diğer toplumlardan ayıran en önemli özellik diyebilirim, kişisel deneyimlerimden yola çıkarak.

M.S: Kore Doğu Asya'da modernleşmesiyle öne çıkan bir ülke. Koreliler geleneksel kültürlerini modern çağda nasıl devam ettiriyorlar? Kültürlerinden kopma veya uzaklaşma gibi bir durum söz konusu oluyor mu?

P.A: Şöyle söyleyebiliriz aslında, Kore, geleneksel ve modern yapıyı bir arada tutabilen bir dinamik bence. Bunu çok iyi başarabilen ülkelerden bir tanesi. Lisans düzeyinde verdiğim kültür derslerinin bir tanesinde bir öğrencim bir şey dediğini hatırlıyorum: "Kore deyince aklıma geleneksel ve modern kültürün uyum içinde birleştirildiği bir ülke geliyor." Gerçekten de doğru. Kore'ye gittiğiniz zaman da bunu hissedebiliyorsunuz. Mimari yapıda hissedebiliyorsunuz, insanların davranışlarında hissedebiliyorsunuz. Kolektivist bir yapı aslında sosyal yapı olarak. Günümüzde biraz daha kuşak farklılığının olduğunu söylemek mümkün ya da genç neslin artık biraz daha bireyseliğe evrildiğini söylemek mümkün. Yine de Korelilerin geleneksel kültürlerini ve geleneksel kültürel unsurlarını iyi koruyabildiklerini düşünüyorum. Bunu aile yapısında görebiliyoruz, yaşam pratiklerinde görebiliyoruz, özel günlerde, önemli günlerdeki o ritüellerde görebiliyoruz. Hala o geleneksel yapıyı içlerinde barındırıyorlar, koruyorlar diyebilirim. Ama tabi öte taraftan da hem teknolojik anlamda hem de yeni kültürlere uyum sağlama anlamında çok da hızlılar. Yani o değişime çok hızlı uyum sağlayabilen bir dinamiğe sahipler. Popüler kültürün yansımalarını görmek mümkün ama Kore toplumunun geleneksel kültüründen kopmadığını ve geleneksel kültür unsurlarını korumaya devam ettiklerini söylemek mümkün.

M.S: Modern ve geleneksel Kore kültürü unsurlarından bahsedebilir misiniz?

P.A: Geleneksel Kore kültürü unsurları deyince benim aklıma ilk geleneksel aile yapısı geliyor. Geleneksel aile yapısı deyince de ataerkil toplum. Bunu örneklendirebilirim geleneksel Kore kültürü unsurlarında. Aileye verilen önem, aile içi roller, ailenin yapısı, bunun hala korunmuş ve korunuyor olması geleneksel kültür unsurlarından biri olabilir. Hatta inançtan, dinden bağımsız olarak hala ataya saygı ritüellerinin gerçekleştiriliyor olması, bunlardan kopulmamış olması geleneksel kültür özelliklerinden bir tanesi. Çünkü ataları anma törenleri ya da bayramlardaki o selamlama, bunlar hala günümüzde devam eden Kore kültürünün vazgeçilmez geleneksel unsurlarından bazıları diyebilirim.

Modern Kore kültürü deyince de aklıma, hepimizin aklına gelen Hallyu geliyor. Kore Dalgası, Kore Akımı, Kore Rüzgarı gibi farklı şekillerde de ifade edilebiliyor. K-pop, K-drama, Kore dizileri, Kore müzikleri, Kore sineması gibi Hallyu içerisindeki her bir unsur, teknolojinin ve günümüzdeki gelişmelere ayak uydurmanın, ayak uydurabilmenin aslında bir yansıması olarak düşünülebilir. Bu unsurlar, özünde geleneksel Kore kültürünü içinde barındıran modern Kore kültürünün öne çıkan unsurları gibi geliyor bana.

M.S: Biraz da Kuzey Kore ve Güney Kore'den bahsedelim. Kuzey Kore ve Güney Kore arasında özellikle kültürleri açısından ne gibi farklılıklar bulunuyor?

P.A: Aslında şöyle söylemek daha doğru olur, Kuzey Kore ve Güney Kore'nin kültürel anlamda çok farklılığı olduğunu düşünmüyorum. Tabi Kuzey Kore alanında uzmanlaşmış ve Kuzey Kore'yi çok iyi irdeleyebilmiş bir araştırmacı değilim, uzmanlık alanım bu olmadığı için. Öte taraftan Kuzey Kore'nin kapalı bir kutu olduğunu biliyoruz. Fakat yine de iki ülkenin tarihsel süreçte de bölünmesi, ayrılması çok trajik bir süreç aslında. Aynı aileden ya da aynı milletin bir sınır belirlenerek Kuzey ve Güney olarak bölünmesi olduğunu düşünürsek kültürel anlamda da çok büyük farklılıklar olduğunu düşünmüyorum. Tabi şu an kültürel anlamdaki en büyük farklılık ne olabilir? Yönetim şeklinin farklı olmasından dolayı bunun kültüre yansımalarının farklı olabileceğini düşünüyorum. Bence en büyük fark bu olabilir. Çünkü dil konusunda ya da geleneksel kültür konusunda bir farklılık gözlemleyemiyoruz. Bir toplumun kültürü, yaşayışı ve tecrübelerini bize anlatan atasözleridir. Mesela

atasözlerinde Kuzey Kore'deki dağ isimleri ya da Kuzey Kore'ye ya da Kuzey Kore'nin kültürlerine, insanlarına ilişkin birçok farklı unsur var. Mesela 금강산도 식후경 (geum-gang-san-do sig-hu-gyeong) diye bir atasözü var, yemek yemenin önemli olduğunu, insanın karnı tok olmadan yaptığı şeyden zevk alamadığını anlatan bir atasözü. Orada 금강산 (geum-gang-san) Kuzey Kore'deki bir dağ atasözüne konu olan. Ayrıca Güney ve Kuzey bölgelerindeki insanları anlatan, betimleyen atasözleri deyimler var. Dolayısıyla özet olarak söyleyecek olursak, kültürel anlamda çok büyük farklılıklar olduğunu düşünmüyorum ama şu anki güncel durum düşünüldüğünde, siyasi yapının, yönetim şeklinin farklı olması kültürel olarak da bazı yaşam pratiklerini etkilemiş olabilir.

M.S: Kore diasporası nedir? Kısaca bahsedebilir misiniz? Türkiye'de bu alanda yapılan çalışma bulunuyor mu?

P.A: Diaspora konusu esasen uluslararası ilişkiler alanında daha çok kullanılan bir terim.

Kore diasporası deyince, ana vatan (Kore) dışında farklı coğrafyalarda yaşayan diaspora toplulukları aklımıza geliyor. Kore diasporası genel olarak Çin, Japon, Amerikan, Sovyetler Birliği ülkeleri ve son dönemlerde Avrupa olarak sınıflandırılıyor. Kore Cumhuriyeti şu anda yurt dışında yaşayan, diaspora toplulukları açısından önemli politikalar yürütüyor. Ana vatan ile olan bağın koparılmaması ve güçlendirilmesi amacıyla siyaset, medya, kültür, eğitim gibi birçok farklı alanda diaspora faaliyetleri, aktif bir biçimde yürütülüyor bildiğim kadarıyla. Şöyle söyleyebiliriz, söyleşinin başında da belirtmiştim Kore yeniliklere ayak uydurmayı seven ve bunu başarabilen bir ülke, benim gözlemlediğim kadarıyla. Diaspora alanında da bu konuda farklı coğrafyalarda yaşayan vatandaşlarının ne düşündüğünü ya da nasıl yaşadıklarını, Kore kültüründen kopmamalarını sağlamak için geliştirdiği birtakım politikalar olduğunu biliyoruz. Hatta kurumların birçoğunda bu alana yönelik yapılmış düzenlemelerin ya da bu alanı da teşvik edecek nitelikte uygulamaları kapsadığını söyleyebiliriz. Bu anlamda iyi bir politika izliyor, dışarıdaki insanların da hem kaybetmemek hem geleneksel kültürlerini unutmamalarını sağlamak, onlarla iş birliği içerisinde olmak açısından çalışmalarının olduğunu söylemek mümkün. Ama

dediğim gibi diaspora gerçekten uzmanlık gerektirecek bir alan. Türkiye’de yapılan çalışmalarda da anabilim dalımızda bir doktora çalışması yürütülüyor, daha çok diaspora edebiyatı konusunda. Bu çalışma da inşallah yakın zamanda tamamlandığında bu konu ile ilgili daha çok bilgi edineceğiz, daha çok şey öğreneceğiz diye düşünüyorum. Ayrıca Anabilim dalımızda yapılan bu çalışmanın yine bu alanda yapılacak olan çalışmalara da referans olacağını düşünüyorum.

M.S: Kore toplumunun yemek kültüründen bahsedebilir misiniz? Koreliler nasıl bir yemek kültürüne sahip?

P.A: Kore kültüründe yemek çok önemli bir yere sahiptir. Koreliler vücudu iyileştirmenin temelini yemeklerden kaynaklandığını düşünürler. Dolayısıyla sağlığın başlangıcı yemektir fikrini benimsemişlerdir. Yemeğin aslında ne kadar önemli olduğunu Korelilerin selamlaşma ifadelerinde de yer almasından da rahatlıkla anlayabiliriz. Koreliler birbirlerini selamlarken ‘밥 먹었어요?’ (bab meog-eoss-eo-yo?) yani yemek yedin mi ifadesiyle selamlarlar. Bu soru aslında karşısındaki kişinin iyi olup olmadığını sormak anlamına gelmektedir. Kore mutfağı Kore’nin coğrafi yapısıyla biçimlenmiştir. Ülkenin üç tarafının denizlerle çevrili olması sebebiyle deniz ürünlerinin Kore mutfağında oldukça bol olduğunu söyleyebiliriz. Pirinç tarımının yapıldığı bölgelerde pirinç, pirinç tarımına uygun olmayan bölgelerde ise fasulye ve soya oldukça yaygındır. Kore mutfağının en önemli özelliklerinden birisi olan yiyeceklerin uzun süre saklanmasını ve sağlıklı bir biçimde tüketilmesini sağlayan fermantasyon yöntemidir. En yaygın olarak bilinen fermente edilmiş yiyecekler arasında 된장 (doen-jang) yani soya fasulyesi ezmesi, 간장 (gan-jang) yani soya sosu ve 고추장 (gochu-jang) yani acı kırmızı biber salçası bulunmaktadır. Kore mutfağı deyince, soya sosu, susam yağı, sarımsak ve kırmızı biber aklımıza geliyor diyebiliriz. Kore yemekleri oldukça besleyici ve kalorisi düşük yiyecekler. Kore mutfağında renklerin uyumu hem görsel hem de lezzet açısından adeta bir şölen havası oluşturuyor. Sofra düzeninde pilav (buharda sade ya da farklı tahıllarla birlikte pişirilebilir) her kişi için ayrı ayrı kaplarda servis edilir. Ortada tek bir kasede ana yemek ve 반찬 (ban-chan) adı verilen küçük kaplarda servis edilen yan yemeklerle sofraya donatılır. Banchanlar ayrı

kaplarda herkesin kendi çubuklarıyla yiyebilecekleri şekilde ortada servis edilir. Koreliler Çinliler ya da Japonların aksine genellikle pilavı kaşıkla yerler ve pilav kasesini elleriyle ağızlarına doğru yaklaştırmazlar.

Korelilerin yemek kültürü bizim yemek kültürümüzden farklı, ilk bakışta. Hatta Kore'yi, Kore kültürünü hiç bilmeyen insanlar için biraz daha bizim doğu coğrafyası için duyduğumuz ya da sahip olduğumuz önyargıları hissedebileceğimiz bir mutfak.

Koreli hocamız şöyle söylemişti lisans döneminde, "Koreliler sabah ne yiyorsa akşam da onu yiyorlar.". Bu bana çok farklı gelmişti. Sabah kahvaltısında ve akşam yemeğinde aynı yiyecekleri yemek bize biraz farklı geliyor ilk duyduğumuzda. Yemek kültürü bu anlamda bizim için biraz farklı ama daha önce de belirttiğim gibi Kore'nin çok sağlıklı bir mutfağı var. Kore mutfağı gerçekten hem yiyeceklerin birbiriyle uyumu hem de besin değerleri açısından sağlıklı bir mutfak. 김치 (kim-chi) Korelilerin olmazsa olmazı. Her zaman yiyebilecekleri yani her öğünde yiyebilecekleri ve sofralarında mutlaka bulunması gerektiğini düşündükleri bir yiyecek. Besin değeri yüksek olan kimchi lahanası, soğan, salatalık, turp gibi farklı sebzelerin fermente edilmesi ile yapılan bir yiyecek. En yaygın olarak bilinen lahanası kimchisi, tuzlu suda bekletilip yıkanan lahanası yapraklarının arasına turp, yeşil soğan, sarımsak, zencefil acı biber ve deniz ürünleri salamurası içeren bir sosun konulmasıyla yapılıyor. Koreliler belli dönemlerde tüm yıl boyunca tüketecekleri kimchiyi yapıyorlar ve nerdeyse her evde kimchilerin muhafaza edildiği özel buzdolapları var. Kimchi ABD'nin sağlık dergisi Health Magazine tarafından dünyanın en sağlıklı 5 yiyeceğinden birisi olarak seçilmiş. Kore mutfağı denildiğinde aklıma gelen özellikler bu şekilde.

M.S: Peki sofrada adabı, bizimle benzerlikler bulunuyor mu?

P.A: Kesinlikle var. Kültürel anlamda, yaşam pratikleri anlamında çok benzerliğimiz olduğunu belirtmiştim. Kore kültüründe büyüğe saygı, aile büyüğünün ailedeki konumu bunlar hala korunan önemli unsurlar. Tabi Konfüçyanist etkinin de bunda çok büyük payı var. Sofra adabında da bu yansımalar karşımıza çıkıyor. Mesela ailenin

en büyüğü yemeğe başlamadan diğer aile üyeleri yemeğe başlamıyor, ailenin en büyüğü sofradan kalkmadan önce sofradan kalkmak doğru bir davranış değil. Ailenin yemekte hep bir arada olması önceleniyor. Bu açıdan bakıldığında bizim kültürümüzle benzerliklerin olduğunu görüyoruz.

M.S: Peki Kore yemekleri Türklerin genel olarak damak tadına uyuyor mu? Bir Türk Kore'ye gittiğinde yemek konusunda zorlanır mı?

P.A: Kore mutfağı ve Kore yemekleri hakkında, tüm uzak doğu yemeklerine karşı olan bir önyargı var genel olarak. Ama ben Kore mutfağının Türklerin damak tadına hitap edebilecek nitelikte bir mutfak olduğunu düşünüyorum. Çünkü sebze, et ve pilav kültürü bize çok yabancı olmayan bir kültür. Tabi Kore mutfağında acı ve sarımsak bol miktarda kullanılıyor. Dolayısıyla sarımsak ve acı sevmeyenler zorlanabilirler Kore yemeklerine adapte olmakta ama onun dışında genel olarak -yemeklerde bir yabancıya illa ki yemekte ya da kabullenmekte zorlanacağı bir şeyler olabilir ama Kore mutfağının, Türkler açısından düşündüğüm zaman, damak tadına büyük ölçüde uyabileceğini düşünüyorum. 비빔밥 (bi-bim-bab) mesela yabancıların en çok sevdiği ya da en kolaylıkla tüketilebileceği yemek, sözlük anlamıyla 'karıştırılmış pilav' demek. Sebzelerin ve pilavın karıştırılmasıyla yapılan bir yemek, bizim damak tadımıza da oldukça uygun bir yemek. Başka birçok geleneksel Kore yemeğinin Türklerin damak tadına uyduğunu söylemek çok yanlış olmaz.

M.S: Türkiye'den baktığımız zaman Kore ve Kore kültürü, Koreliler nasıl bir imaja sahip?

P.A: Kore'ye bakış açısı ve Kore algısı son yıllarda çok değişti. Az önce de söylediğim gibi, ben 2000 yılında üniversiteye girdiğimde Kore Dili ve Edebiyatı okuyorum dediğim zaman insanlar 'Nasıl yani?', 'Kore dili?' gibi sorularla çok sık karşılaşıyordum. O zaman belki biraz daha bizim için uzak bir coğrafyaydı, mecazi anlamda söylüyorum. Ama yine de Kore dediğim zaman Kore Savaşı geliyordu insanların aklına, Kore Savaşı'nda Türkiye Cumhuriyeti'nin gönderdiği askerler Kore deyince Türklerin aklına gelen ilk unsurlardan bir tanesi. Sonra Dünya Kupası hem Kore'nin

daha çok tanınmasında ve ikili ilişkilerin geliştirilmesinde ve kültürel etkileşimin artmasına katkı sağladı diye düşünüyorum. Günümüzde Kore dediğiniz zaman insanların söyleyecek çok şeyi var. Kore Akımı, Kore'ye olan ilginin artmasında şüphesiz etkin bir rol oynadı. Bu ilgi sadece Kore pop müziği ya da Kore dizileri vb. popüler unsurlarla sınırlı kalmayıp, popüler kültürün etkisiyle başlayan motivasyonla hem Kore'yi hem Kore dilini hem Kore kültürünü artık daha bilinçli bir şekilde anlaşılmasını ve araştırılmasını sağladı diye düşünüyorum. Koreliler için izlenimin de olumlu olduğunu düşünüyorum.

M.S: Peki bakış açısını tersine çevirirsek Koreliler Türkler ve Türkiye hakkında ne düşünüyor?

P.A: Korelilerin de aynı şekilde Türkler ve Türkiye hakkındaki düşüncelerinin olumlu olduğunu düşünüyorum. Yeni nesil genç kuşağın, 20'li yaşların belki Türkiye hakkında çok derin bilgiye sahip olmadığını ya da Türkiye'yi çok iyi tanımadıklarını söyleyebiliriz, bunda belki bizim de payımız vardır tanıtma anlamında. Ama daha yaşı büyük nesle sorduğunuz zaman onlar Türkiye deyince hep güzel şeyler söylüyorlar. Kore Savaşı'ndaki Türk askerlerinin kahramanlıkları, Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımlarını unutmadıklarını ve hep minnet duyduklarını söylüyorlar. Kore hükümetinin bu alanda Türk öğrencilere, şehit ve gazi yakınlarına, torunlarına verdiği burslar ve destek programları var. Bu anlamda yaşı daha büyük neslin Türkiye hakkında olumlu düşüncelerinin olduğunu söyleyebilirim. Kore'de yaşadığım dönemde de karşılaştığım orta yaşlı teyzeler, amcalar Türkiye'den geldiğimi söylediğimde hep güzel şeyler söylediler bana, hep güzel deneyimler yaşadım. Türkler ve Türkiye için Kan kardeş, kardeş ülke tanımlamalarını duymak beni çok mutlu etmiştir hep. Bu anlamda Korelilerin de Türkiye denildiği zaman genel olarak algılarının olumlu yönde olduğunu söylemek mümkün. Tabi bir taraftan Türkiye'nin tarihi ve doğal güzellikleri açısından zengin bir ülke olmasının da tanınmasına katkısı oldukça büyük, 'Mutlaka gelip görmek gerekir.', 'Mutlaka ben de gitmek istiyorum.' gibi yorumlarla sık sık karşılaştığımı hatırlıyorum Korelilerle kurduğum iletişimlerde.

M.S: Kore ve Türk kültürlerinin birbirleriyle benzer ve farklı noktaları nelerdir?

P.A: Kore kültürü ve Türk kültürü birçok açıdan birbirine çok benziyor. Goguryeo dönemi Kore kaynaklarında iki toplumun etkileşim içinde olduğuna dair bazı kaynaklar var. Kültürel benzerliklerin sebeplerinde birisi de belki bu etkileşimlerdir demek çok da yanlış bir çıkarım olmaz. Kore ve Türk kültürünün birbirine benzer noktaları deyince, uygulama ya da yaşam pratiklerinde farklılıklar olsa da aile yapısı, büyüklere saygı, olaylara bakış açısı ve değer yargıları açısından benzerlikler olduğunu söylemek mümkün. Aile yapımız çok benzer, belki çok farklı gelecek okuyanlar için ama olaylara bakış açımızda çok büyük benzerlikler var, bunları söyleyebilirim. Ben geleneksel kültür dersleri de veriyorum aynı zamanda, derslerde anlattığım zaman öğrenciler de benzerliklerin bu kadar fazla olmasına kimi zaman şaşırıyorlar. Örneğin aile kurma, evliliğe bakış açısı, insanların evlilikten beklentisi, aile kurmadaki temel yapının nasıl olması gerektiği vb. bunlar o kadar çok benzer ki... Biraz daha ayrıntıya girersek, geleneksel düğün merasimlerinin uygulanma biçimleri oldukça benzer. Gelin alma ritüelleri, çeyiz bunlar çok benzer unsurlar. Aynı şekilde bayramlarda aile büyüklerini ziyaret, pratikte farklılıklar var, onlar geleneksel selamlama ile büyüklerini selamlarken biz el öpüyoruz. Bayramlarda tüm ailenin bir arada olması, hazırlıklar vb. uygulamaların aslında çok benzer olduğunu düşünüyorum. Öte taraftan benzerliklerden bir diğeri de Türk kültüründe karşıdaki insanı kırmama, her zaman onun düşüncelerini gözetme kültürü var. Kore kültüründe de bu oldukça fazla, bu da benzerliklerden bir diğeri diyebilirim.

Farklılık nedir? Farklılık deyince tabii doğu toplumları olarak düşünce yapımız çok farklı değil birbirinden belki ama Türkler ve Korelilerin karakteristik açıdan farklılıklar da var. Koreliler çabuk çabuk, hızlı hızlı yaşamayı çok seven bir toplum. Bu anlamda biraz ayrışıyor olabiliriz. Biz belki biraz daha Akdeniz coğrafyasının verdiği etkiyle Korelilere göre daha farklıyız. Kore’de hayat deyim yerindeyse inanılmaz bir hızla akıyor, siz de kendinizi akışa uyum sağlamak durumunda kalıyorsunuz. Bu farklılıklarımıza bir örnek olabilir.

M.S: Kore'nin Türkiye ile benzer şekilde erkek egemen toplum yapısına sahip. Kore toplumunda cinsiyet rolleri nasıl gelişmiştir? Kadın-erkek rolleri arasında ne gibi farklılıklar ortaya çıkmaktadır?

Kore toplumundaki kadın erkek rollerinden bahsetmeden önce Kore aile yapısından bahsetmek belki daha doğru olacaktır. Kore toplumu sanayileşme öncesinde tarıma dayalı bir toplum olduğu için geniş ailelerin birlikte yaşadığı bir toplum yapısına sahipti. Daha sonra tarihsel süreçteki değişimlerin etkisiyle aile yapısı çekirdek aile yapısına evrilmiştir. Fakat hala günümüzde geniş aile yapısını benimseyen aileler de bulunmaktadır. Aile saygı ve itaat kavramı önemli bir yere sahiptir. Konfüçyanist düşüncenin etkisiyle erkek egemen bir toplum dolayısıyla ataerkil bir aile yapısı benimsenmiştir. Aile içerisinde kadın ve erkeğin rolleri ve görevleri net bir biçimde belirlenmiştir. Özellikle Konfüçyanist etkinin baskın olduğu Joseon Hanedanlığı döneminde sınıfsal sistemin at tabakasında bulunan kadınların haklarının kısıtlandığını görülmektedir. Kadının konumu gelenek ve görenek kalıpları içinde ev ile sınırlandırılmış ve daha kapalı ve izole bir yaşam sürmelerine sebep olmuştur. Kadınların hayattaki en büyük erdemlerinin bilge bir anne ve iyi bir eş olmaları olması; babalarına, eşlerine ve erkek çocuklarına bağlı olmaları beklenmiştir. Elbette modern toplumda kadınların medeni ve sosyal hakları yasalarla güvence altına alınmıştır. Modern Kore toplumunda kadın erkek eşitliği benimsenmiştir. Kadınlar sosyal statülerinin gelişmesi ile sosyal hayatta daha aktif yer aldıklarını net bir biçimde görebiliyoruz. Fakat tüm bu gelişmelerin yanında, Kore'de günümüzde, tüm ataerkil toplumlarda olduğu gibi kadınlara yüklenen bazı sorumlulukların olduğunu gözlemlemekteyiz. Kadınların, çocukların iyi bir şekilde yetiştirilmesi, ev içerisinde konumlandırılan bir takım sorumluluklarının olduğu ve bu görevlerin yerine getirilmesinde kadınların birinci derecede sorumlu olarak görüldüğünü belirtmekte fayda vardır.

M.S: Biraz önce siz de söylediniz, son zamanlarda Kore pop müziği ve Kore dizileri Türkiye'de oldukça popüler hale geldi. Bunun en büyük sebebi ne olabilir sizce?

P.A: Ben Hallyu'nun çok güzel ve sistematik bir şekilde oluşturulmuş bir politika olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla Hallyu ile ilgili tanınırlık, Türkiye'de de çok başarılı oldu. Çünkü insanların zaten Kore ile ilgili olumlu bir algıları vardı, Kore Savaşı'ndan sonra Dünya Kupası ile birlikte Kore'ye ve Kore kültürüne daha aşina olduğumuzu düşünüyorum. Ama tabii gençler arasında Kore pop müziği, Kore dizileri inanılmaz bir ilgi yarattı. Bunun temel sebebi nedir bunu söylemek belki çok zor ama Kore dizileri açısından düşündüğümüz zaman, ben yakın çevremde de insanlarla konuştuğumda orta yaşlı insanlar bile 'Kore dizileri çok güzel.', 'Dizileri izlediğimiz zaman kendimizden de bir şeyler buluyoruz.', 'İnanılmaz rahatlıyorum Kore dizilerini izleyince, çok mutlu oluyorum.' diyorlar. Dizilerde işlenen temalar çok ilgisini çekiyor insanların. Kore pop müziğinin dinleyici kitlesi artık belki ortaokul öğrencilerine kadar inmiş durumda. Birçok farklı grupları biliyorlar, ilgi duyuyorlar. Görsel açıdan çünkü çok ilgi çekici K-pop grupları, sonra bu grupların Kore markası teknolojik cihazlarda, alışveriş merkezlerinde sürekli gösteriliyor olması da ilgiyi arttırıyor diye düşünüyorum. Tüm bu gelişmeler Kore dalgasının gelişmesi ya da Türkiye'de de daha popüler hale gelmesine zemin hazırlıyor. Uzak doğu coğrafyasında Korelilerin oyunculuk yeteneğinin çok iyi olduğu düşünülüyor diğer ülkelerin oyunculuk performansları ile karşılaştırıldığında. Kore dalgasının gelişiminde ve popülerliğinin artmasında bu unsurların etkisi vardır diye düşünüyorum.

M.S: Peki bu durumun Kore Dili ve Edebiyatı bölümünün genel öğrenci profili üzerinde etkisi var mıdır?

P.A: Elbette var. Benim girdiğim dönemde anabilim dalımızın öğrenci kontenjanı on kişiydi. Biz altı kişi girmiştik bölüme. Kontenjanımız kademeli olarak çoğaldı. Şu anda neredeyse 50 öğrenciyi buluyor her sene öğrenci sayımız, yabancı kontenjanlar ve farklı bölümlerden geçişlerle birlikte. Bunların içerisinde Kore kültürü ya da Hallyu motivasyonu ile gelen öğrenci sayısı azımsanmayacak kadar çok diyebilirim. Bu öğrenciler daha motivasyonlu geliyorlar dolayısıyla Hallyu ya da Kore popüler kültürüne olan ilgi, öğrencilerin bölümü tercih etmelerinde bir etken oluyor diyebilirim.

M.S: Bu şekilde Kore pop müziği ve dizilerine olan ilgileri nedeniyle Kore Dili ve Edebiyatı'na gelen öğrencilerin okul performansları bu alanlara ilgisi olmayan öğrencilerle kıyaslandığında nasıl bir durum ortaya çıkıyor? Bir farklılık söz konusu mu?

P.A: Bireysel farklılıklar tabii ki her zaman var. Yani bireysel çabanın öğrenmede etkisini, başarıya etkisini hepimiz biliyoruz ama bu motivasyonla gelen öğrenciler, iki türde de gelişim gösterebiliyorlar. Birincisi, bazıları adeta duvara çarpıyorlar ve kolayca pes etme eğiliminde oluyorlar. Tamamen popüler kültür, K-pop ve dizi motivasyonu ile gelen bazı öğrenciler daha çok akademik, kültürel veya dilsel unsurları öğrenmekte ya da kabullenmekte zorluk yaşayabiliyorlar, ilginç bir şekilde. Ama bazı öğrenciler de bu motivasyonu olumlu yönde kullanarak kendilerini çok iyi geliştirebiliyorlar. Başta tamamen Kore pop müziğine ya da popüler kültüre olan hayranlığıyla gelmiş tek motivasyonu bu olan fakat sonrasında dil, kültür, edebiyat, tarih öğrendikçe kendisini çok iyi geliştiren öğrencilerimiz de var. Hatta bazı öğrencilerimiz şimdi lisansüstü çalışmalarını yürütüyorlar, çok da başarılı öğrenciler. Onların bazılarının motivasyonları tamamen Hallyu, K-pop ile başlamış ama kendilerini çok iyi geliştirebildiler. Dediğim gibi, her iki yönde de değişim ve gelişim gösteren öğrenciler var bu anlamda, böyle söyleyebiliriz.

M.S: Biraz da öğretimden bahsedelim. Kore kültürü öğretiminin Korecenin yabancı dil olarak öğretimindeki önemi nedir?

P.A: Kültür, yabancı dil ve kültür öğretimi çalışmaları benim ilgi duyduğum bir alan. Bu alanda çalışmalar da yapmaya çalışıyorum. Kültür öğrenmenin dil öğrenme üzerindeki etkisini hepimiz biliyoruz. Bir dili öğrenmek için o dilin kültürünü öğrenmek ve o dilin kültürünü anlayabilmek çok önemli. Çünkü kültürü anladığınız zaman ya da kültürü anlamaya çalıştığınız zaman bu sizin dil öğrenme sürecinizi de doğrudan etkiliyor. Kore'nin kültürel unsurlarının dile yansımaları oldukça fazla. Korecede saygı dili kavramı var, en belirgin örneklerden bir tanesi. Saygı dilini anlayabilmek için, saygı kavramının kültürel anlamda ne kadar önemli olduğunu ya da dili nasıl şekillendirdiğini bilmek, anlayabilmek gerekiyor. En basitinden bunu örnek verebilirim. Ya

da aynı şekilde dili öğrenirken sadece belli kurallar dizini ya da dilbilgisi kurallarıyla sınırlandırdığınız zaman gelebileceğiniz aşama belli bir yere kadar. Kültürel bilgi ya da kültürle ilgili o unsurları anlamadığınız, öğrenmediğiniz zaman gerçek iletişimde yani Korelilerle kuracağınız iletişimde kopukluklar, aksamalar yaşayabilirsiniz. Bu anlamda dil öğrenirken kültür öğretiminin, kültürü de öğrenmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum.

M.S: Kore ve Türk kültürünün sahip olduğu benzerliklerin Korece öğrenen Türk öğrenciler ve aynı şekilde Türkçe öğrenen Koreli öğrenciler için ne gibi etkileri oluyor?

P.A: Türkçe öğrenen Koreli öğrencilerin gelişim sürecini takip etme konusunda çok net bir bilgim yok açıkçası. Çünkü Kore'ye gidip onlara Türkçe öğretmiş bir birey değilim ama şunu söyleyebilirim, dil ailesinin benzerliği ya da dildeki yapısal benzerlikler öğrenmeyi kolaylaştıran unsurlardan bir tanesi. Bu anlamda Koreli öğrenciler özelinde konuşursak, buraya gelen değişim öğrencilerinden gözlemlediğim kadarıyla Türkçe'yi çok daha kolay ve hızlı öğrenebildiklerini söylemek mümkün. Türkçe öğrenme ve Türkçe konuşma konusunda da gerçekten iyi gelişme gösteriyorlar. Bu anlamda fayda sağlıyor diyebilirim. Bizim için de aynı durum geçerli. Korece'yi öğrenmek, ilk bakışta -farklı bir yazı sistemi, telaffuz açısından- zor ama gerçekten iki dil arasındaki yapısal benzerlikler öğrenme sürecini olumlu etkiliyor. Geçmiş dönemde de belki aynı coğrafyada etkileşimde bulunduğumuz için kültürel anlamda da düşünce yapısı ve birçok yaşam pratikleri oldukça benzer. Kültürel benzerliklerin de dili öğrenme, algılama sürecinde olumlu etki yarattığını söyleyebilirim. Lisans eğitiminde dört sene boyunca öğrenciler aldıkları eğitimde dili çok daha yetkin kullanabiliyorlar. Hem her iki dildeki yapısal benzerliklerin hem de kültürel benzerliklerin dili daha kolay öğrenmede etkisi vardır diye düşünüyorum.

M.S: Yabancı dil öğretimi alanında 'kültürlerarası yeterlilik' kavramı karşımıza çıkıyor. Bu kavramdan biraz bahsedebilir misiniz?

P.A: Ben doktora tezimde bu alanda çalıştım. Kültürlerarası yeterlilik bağlamında Korece öğretimi nasıl gerçekleştirilmeli üzerine bir araştırma yaptım, hem materyal inceledim hem biraz

daha yüksek lisans tezimde öğrencilerin bakış açılarını gözlemlemeye, betimlemeye çalışmışım. Kültürlerarasılık, farklı kültürlere bakış açımız aslında, kendi kültürümüz dışındaki farklı bir kültüre bakış açımızın nasıl olması gerektiğini tanımlayan bir kavram. Sadece eğitim alanında değil, toplumdaki etkileşimlerde sosyal ilişkilerde ve bireylerin birbiriyle kurdukları ilişkilerde ihtiyaç duyulan bir unsur kültürlerarası yeterlilik. Farklı kültüre sahip bireylerle kuracağımız iletişimde karşınızdakinin kültürünü anlayabilmeli ve o kültürü belli ölçülerde özümseyebilmeli, kabullenebilmelisiniz. Kültürlerarasılık aslında tam olarak da bu anlama geliyor.

M.S: Peki kültürlerarası yeterliliğin Korecenin yabancı dil olarak öğretimindeki önemi nedir?

P.A: Az önce de bahsetmiştik, dil ve kültür birbiri ile ilişkili iki unsur. Dil öğrenme ya da öğretme sürecinde de dil ve kültürün birbirinden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değil. Dolayısıyla kültürlerarası yeterlilik kavramının da Korece öğretiminde önemini burada çok daha iyi anlayabiliyoruz. Yani Korelileri, Kore kültürünü iyi anlayabilmeli, onları iyi gözlemleyebilmeliyiz ki ve belli ölçülerde belli unsurları kabul edebilmeliyiz ki o dili iyi öğrenebilmeli ve Korelilerle iyi iletişim, doğru iletişim kurabilelim. Bu bağlamda kültürlerarası yeterliliğin çok büyük önemi olduğunu düşünüyorum.

M.S: Kore Dili ve Edebiyatı bölümünde verilmekte olan dersler arasında Hanca dersi de yer almakta. Öncelikle Hanca nedir ve Korecenin öğretimi sürecine neden dahil edilmektedir?

P.A: Hanca, aslında öğrencilerin Korece öğrenme sürecinde en çok endişe duydukları belki de korktukları konulardan bir tanesi. Hanca, Korecedeki Çince kökenli sözcükler anlamına geliyor. Korecede Çince kökenli sözcüklerin oranı oldukça fazla. Literatürde farklı oranlar var tabii ki ama %60'ının Çince kökenli sözcüklerden oluştuğunu söylemek mümkün. Bu anlamda da Çince kökenli karakterlerin anlamlarını bilmek Korece kelime dağarcığının zenginleştirilmesinde önemli bir rol oynuyor. Biz anabilim dalımızda öğrencilerimize Hanca eğitimini ikinci sınıftan itibaren veriyoruz. Uzun zamandır Hanca derslerini ben veriyorum. Çok temel bilgim var benim de hanca alanında ama gözlemlediğim

kadarıyla, bu alanda yaptığım çalışmalar da var, öğrencilerin özellikle kelime dağarcığının geliştirilmesinde ve yeni sözcükleri öğrenmesinde çok büyük etkisi var Hancanın. Bu nedenle Hanca bilgisi, kelime öğretimi açısından düşündüğümüz zaman Korecede çok önemli bir yere sahip. Korece öğrenme sürecinde Hanca eğitimi kesinlikle verilmeli diye düşünüyorum. Hanca bilgisi Korece dil becerilerinizi geliştirmek açısından oldukça önemli, bunu söyleyebilirim.

M.S: Peki öğrenciler Hancayı öğrenirken ne gibi zorluklar yaşıyorlar? Hanca öğrenimi nasıl kolaylaştırılabilir?

P.A: Öğrenciler Korece'yi öğrenirken farklı bir yazı sistemini öğreniyorlar, Hanca daha başka bir sistem. En büyük zorluk bu. Yani o karakterlerin yazılışlarının ezberlenmesi belki öğrenciler için en büyük sorun ama biz tabi gerçekleştirdiğimiz Hanca öğretiminde öğrencilerin bu karakterleri Çince olarak yazmasından çok, bu karakterin anlamından türetilen sözcükleri öğrenmelerini önceliyoruz. Bu anlamda ilk başta öğrenciler evet çok korkuyorlar, 'Nasıl öğreneceğiz?', 'Nasıl kullanacağız?', 'Nasıl yazacağız?' diye ama öğrendikçe eğlendiklerini ve süreçten zevk aldıklarını hissedebiliyorum. Hancanın Korece dil becerilerinin gelişimine etkisi öğrenme sürecini de eğlenceli hale getiriyor çünkü. Öğrenci hiç bilmediği bir sözcüğün Hancasını biliyorsa eğer o sözcüğün anlamını tahmin edebiliyor ve bu öğrenciyi mutlu ediyor, motive ediyor. Bu motivasyon da tabi dil öğrenme sürecini olumlu etkiliyor.

M.S: Reklam, dizi ve film gibi medya araçları yabancı dil öğretimine dahil edilebiliyor. Bu gibi medya araçlarının kullanımının Kore kültürü öğretimine ne gibi katkıları bulunuyor?

P.A: Aslında sadece kültür öğretimine değil dil öğretimine de doğrudan etkisi var tabi görsel medya araçlarının kullanımının. Koreliler bu konuda da çok iyiler. Yani Kore dizilerini, Kore'deki reklamları kullanarak bunları dil öğretimine uyarlama konusunda yapılmış çok güzel çalışmalar var. Korece reklam 광고 (gwang-go) demek, yine Hanca kökenli bir sözcük. 광 (gwang) sözcüğü 'geniş' anlamına geliyor, 고 (go) sözcüğü de bildirmek, tanıtmak anlamına geliyor. Yani 'geniş kitlelere, geniş anlamda bir şeyleri tanıtmak' demek reklam. Ben derslerimde, kültür derslerinde ve dil

derslerinde de aynı şekilde reklamları ve dizilerdeki kesitleri kullanıyorum ve çok büyü faydalarını görüyorum. Mesela reklamlar çok kısa sürede verilmek istenen mesajın hızlıca verildiği içerikler aslında. Bu anlamda kültürel unsurların içinde olduğu reklamları öğrencilere gösterdiğiniz zaman öğrenciler kültürü çok daha iyi özümseyebiliyorlar, anlayabiliyorlar. Aynı şekilde dizilerdeki, mesela dizide bir kesit var, o kesitte de insanlar yemek yiyorlar. Yemek kültürünü öğreniyor öğrenciler baktıkları zaman ya da geleneksel Kore evini görebiliyor. Aile içindeki insanların rollerini görebiliyor ya da nasıl konuştuklarını gözlemleyebiliyor. Bu anlamda reklamların ve özellikle dizilerin dil öğretiminde kullanımının çok faydalı olduğunu düşünüyorum.

M.S: Şu anda Türkiye’de Kore kültürü veya Kore alanında yapılan çalışmalar hangi seviyede? Bu çalışmaların önemi nedir?

P.A: Anabilim dalımız 1989 yılında kurulmuş. Baktığınız zaman aslında birçok alan, birçok disiplin açısından çok genç bir alan. Bu anlamda ben Korecenin ve Kore alanındaki çalışmaların hala geliştirilmesi gereken bir aşamada olduğunu düşünüyorum. Tabii ki yapılan çok çalışma var dil, edebiyat, kültür, tarih gibi farklı alanlarda. Kore’nin ekonomik gelişimi birçok teze konu olmuş çok farklı alanlarda disiplinlerarası çalışmalarda da Kore ile ilgili birçok farklı çalışmanın olduğunu söylemek mümkün. Önümüzdeki süreçte Kore alanında çalışan/çalışacak olan araştırmacıların sayısının artacağını düşünüyorum. Kore alanında yetişmiş akademisyenlere ihtiyacımızın her geçen gün daha da arttığını gözlemliyor ve bu alanda çalışan akademisyenlerin sayısının artmasını ümit ediyorum.

